

**“KÜLTÜRLERİN BULUŞMA NOKTASINDA
ULUSLARARASI İZNIK SEMPOZYUMU” (5-7 Eylül 2005, İznik)
ÜZERİNE**

*Süleyman AKKUŞ**

“Kültürlerin Buluşma Noktasında Uluslararası İznik Sempozyumu” Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İznik Belediyesi işbirliğiyle İznik gölünün kenarında DSİ tesislerinde 5-7 eylül 2005 tarihinde gerçekleştirildi. Açılış töreni, bilimsel tebliğler, genel değerlendirme oturumu, İznik’in tarihi mekanlarını gezme şeklinde üç gün boyunca devam eden sempozyum bilimsel bir özellik taşımasına ve bir ilçede gerçekleştirilmesine rağmen katılımcıların ve halkın oldukça ilgisini çekmiş, takdir toplamıştır. Tüm oturumların ilgiyle izlendiği toplantı, yeni ve gelişmekte olan Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin organizasyon konusundaki gayretleri, İznik belediyesi ve çalışanlarının katkı ve fedakarlıklarıyla başarıyla gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda üç gün boyunca İznik’in tarihi, kültürel, dini, sosyal ve çok yönlü kimliği tartışılmış geçmiş ve şimdiki önemi üzerinde durulmuştur. Aşağıda üç gün boyunca değişik konularda zevkle izleme fırsatı bulduğumuz sempozyumun konu başlıkları ve muhtevasına ilişkin kısa izlenimler sunmaya çalışacağız.

5 Eylül 2005 Pazartesi

İlk gün saygı duruşu ve İstiklal marşının ardından İznik Belediyesi adına belediye başkanı Kadir Eryılmaz İlahiyat Fakültesi adına Prof. Dr. Suat Cebeci, Fener Rum Patriği Bartholomeos, Sakarya Üniversitesi rektörlüğü adına rektör yardımcısı Prof. Dr. Muzaffer Elmas, Kültür Bakanlığı müsteşarı Prof. Dr. Mustafa İsen birer konuşma yaptılar. Niçin böyle bir sempozyum düzenleme ihtiyacı duyulduğuna ilişkin görüşlerini dile getiren

* Yrd.Doç.Dr. Sakarya Ü. İlahiyat F. Kelam Anabilim Dalı.

fakülte dekanı Suat Cebecinin açıklamalarının ardından belediye başkanı da böylesi sempozyumları ve kültürel etkinlikleri, şehrin her bakımdan gelişimine katkı sağlayacak çalışmalarını, üniversitelerce geliştirilecek her türlü projeyi desteklemekten zevk duyacaklarını ve bunun kendileri için bir görev saydıklarını ifade etti.. Yapılan konuşmalarda İznik'in önemi tarihteki ve günümüzdeki yeri hakkında değerlendirmeler yapıldı. Bartholomeos'un İznik'in dinler açısından tarihteki önemine dair konuşmasının bilgi eksikliği nedeniyle mahalli basın tarafından dinler arası diyalog çerçevesinde değerlendirilmesi ise bir talihsizlikti. Mustafa İsen ise konuşmasında böylesi toplantılara ve özellikle İznik'in her türlü gelişimine katkı sağlayacak projelere destek sözünün ardından, tebliğlerin daha çok tarihi İznik üzerine yoğunlaşmış olması üzerinde durarak, şimdi ve gelecekte olması gereken İznik üzerinde de çalışmaların yapılması gerektiğini belirtti. Protokol konuşmalarının ardından Prof. Dr. İlber Ortaylı açılış konferansını gerçekleştirdi. Konferansta İznik'in Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki önemi üzerinde durdu. Kısa bir aranın ardından oturumlara geçildi. Tebliğlerin sunulduğu tüm oturumlar aynı salonda gerçekleştirildi.

Sempozyumun ilk gününde başkanlığını Prof. Dr. Işın Demirkent'in yaptığı I. oturum saat 11.45'de başladı. Bu oturumda; Prof. Dr. Mehmet Aydın (Selçuk Üniversitesi), "Birinci ve İkinci İznik Konsillerinin Hıristiyanlık Açısından Önemi", Dr. Dimitris Michalopoulos (E. Veniselos ve Dönemi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, Atina) "The First Council of Nicaea: The End of a Conflict or Beginning of A Struggle?" isimli tebliğlerini sundular. İlk tebliğ sahibi Mehmet Aydın konuşmasında, 313 tarihinde Constantin'in yayınladığı Milan fermanından sonra yayılma hürriyeti bulan Hıristiyanlığın üç asırdır gizli olarak yayılma mücadelesi verdiğinden ve tolerans ortamında yeni dini ayrılıkların ortaya çıkmasına şahit olduğundan bahsetti. Bunun en bariz örneklerinin Kuzey Afrika'da görülen Donatistlerle Mısır kökenli Arius hareketi olduğu bildirilen konuşmada, özellikle Arius'un görüşlerinin Hıristiyan kutsal teslisinde ciddi problemler yaratacak tarzda olduğunu belirtildi. Arius tarafından Teslisin ikinci unsurunun Babaya bağlandığı, buna göre oğulun ezelde mevcut olmadığı bu nedenle Arius'un oğula dolaylı olarak Allah denilebileceği görüşü bunun bir nedeni olarak zikredildi. Buna bağlı olarak Constantin'in 325 yılında İznik'te I. İznik Konsilini topladığı, Konsilde İznik İman ilkelerinin benimsendiği Arius'un aforoz edildiği üzerinde duruldu. Bu oturumun ikinci tebliği Dimitris Michalopoulos'a aitti. Mehmet Aydın'ın

Arius doktrini konusunda dile getirdiği düşüncelere paralel fikirler ileri süren tebliğ sahibi, I. İznik Konsili kararlarının yürürlüğe girmesinin Hıristiyanlık tarihi açısından son derece önemli olduğunu, Arius'un bazı Yunan filozoflarını izleyerek İsa Mesih'in ilahlık yönünü asla kabul etmediğini belirtti. Bunun pratikte İsa'nın bir insan olmasının ötesinde bir anlam taşımadığı, aynı fikrin 19. yüzyılda Ernest Renan tarafından da dile getirildiği, Renan'ın yeniden dile getirdiği Arius doktrininin Batı Merkezî Avrupa'da sol hareketler arasında yaygınlaşarak varlığını sürdürdüğü, bunun sonucunda Arius'un tanrı anlayışı ve İsa'yı insan olarak tasavvur etme fikrinin I. İznik Konsilinden sonra kaybolmadığı vurgulandı. Bu düşünceye dayalı olarak insan merkezli anlayışın 19. yüzyılda birden ortaya çıkmadığı, Helenleşmiş yakın doğu toplumlarının üst sınıfları arasında İsa'nın sadece bir elçi/Rasûl olarak görüldüğü düşüncesi temel bir tez olarak dile getirildi. Bu oturumun genel bir değerlendirilmesinin ardından kısa bir ara verildi.

Aranın ardından oturum Başkanlığını Prof. Dr. Azmi Özcan'ın (Sakarya Üniversitesi) yaptığı öğleden sonraki II. oturum saat 14.30'da başladı. Bu oturumda Doç. Dr. Turhan Kaçar'ın (Balıkesir Üniversitesi), "Hıristiyanlığın İlk Genel Konsilinin İznik'de Toplanma Sebebi" , Yrd.Doç. Dr. Mustafa Daş'ın (Dokuz Eylül Üniversitesi), "Laskaris Hanedanı Döneminde İznik ve Çevresinde Türk Varlığı", Dr. Casım Avcı'nın (İSAM) "Bizans Döneminde İznik" adlı tebliğleri sunuldu ve müzakere edildi. Turhan Kaçar'ın tebliğinde İznik konsilinin toplanmasından birkaç ay önce toplanan Antakya Konsili'nde alınan karar gereğince Konsilin Ankara'da toplanmasının kararlaştırıldığını ancak bu kararın o zamanlar imparatorluk merkezi olan İzmit'e olan uzaklığından dolayı bunun değiştirildiğini, bu karar alınmamış olsaydı bugün İznik Konsilinden değil Ankara toplantısından bahsedileceğinden söz edildi. Ayrıca ilk bakışta Konsilin yerinin değiştirilme gerekçesinin imparatorun da konsilin çalışmalarını izlemek istediği şeklinde açıklanabileceği düşünülmele birlikte, kilisenin politik dengeleri incelendiğinde, bazı piskopasların Konsilin Ankara'da toplanmasını istemedikleri de dile getirilerek hem siyasi ve hem dini gerekçelerle İznik'te toplanma sebepleri ortaya konulmaya çalışıldı. İznik Rum İmparatorluğu'nun, komşusu Anadolu Selçukluları ile barışçıl temaslar geliştirmeye özen gösterdikleri tezi ile tebliğini temellendirmeye çalışan Mustafa Daş, bildirisinde sözü edilen iki devlet arasındaki sulhun ekonomik ve sosyal ilişkilerin gelişmesine katkı sağladığına değindi. Nitekim Konya ile İznik arasında sıkı ticari temasların olduğuna ve tüccarların karşılıklı

faaliyetler yürüttüklerine dair bilgilerin kaynaklara yansımış olmasını da hatırlatan tebliğ sahibi, İznik İmparatorlarının özellikle Türkmenler arasında ücretli birlikler oluşturduklarına ve bunları ordularında istihdam ettiklerine dair bilgileri verdi. Konuşmacıya göre Selçuklu sultanının yönetiminden memnun olmayan hanedan üyeleri veya Türkmen boyları için İznik İmparatorluğu iltica yeri kabul edilmiş, bütün bu temasların sonucunda Laskarisler döneminde İznik ve çevresinde küçümsenmeyecek bir Türk varlığı oluşmuştur. Her şeyden önce Hıristiyanlık tarihinde önem taşıyan ekümenik konsillerden ikisine ev sahipliği yapması bakımından üzerinde durulması gereken bir şehir vurgusu üzerinde duran bir diğer tebliğ sahibi Casim Avcı, Opsikion temasının merkezi olan İznik'in Bizans siyasî tarihi açısından da önemini ifade ederek, başkent İstanbul'a yakın olması nedeniyle Bizans tahtında hak iddia edenlerin ele geçirmek istedikleri bir şehir konumunda olduğuna, VIII. Yüzyılda Müslüman Araplar tarafından iki defa kuşatılan İznik'in, XI. ve XII. Yüzyıllarda Bizans-Selçuklu ve haçlı seferi sırasında Haçlıların eline geçmesiyle 1204 yılında I. Theodoros Laskaris tarafından İznik Bizans Devletinin kurulduğu, İstanbul'un 1261 yılında geri alınışına kadar devam eden Laskaris hanedanı döneminde Bizans'ın devlet ve kilise merkezi olduğu; 1331 yılında ise Osmanlılar'ın eline geçtiği belirtildi. Casim Avcı'nın tebliğinin ardından bu oturumdaki bildirilerle ilgili müzakere ve oturum başkanının katkıları yer aldı. Ve ardından ara verildi.

Prof. Dr. Mehmet Aydın'ın (Selçuk Üniversitesi) Oturum Başkanlığını yaptığı III. oturum 16.15'te başladı. Bu oturumda sırasıyla Doç.Dr. Kadir Albayrak (Çukurova Üniversitesi) "İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hıristiyan Akımları", Dr. Mehmet Dalkılıç (İstanbul Üniversitesi) "Tarihsel Bir Tartışmanın Güncelleşmesi İznik Konsili'nin Günümüz Hıristiyanlık Savunmalarındaki Yeri", Dr. İsmail Taşpınar (Marmara Üniversitesi) "İznik Konsillerinin İslam Kaynaklarındaki Yeri", Prof. Dr. Ian Henderson (Mc Gill Üniversitesi, Canada) "Expansion of Christianity Until the Nicea Concil (İznik Konsiline Kadar Hıristiyanlığın Yayılması)" isimli bildirilerini sundular. Kadir Albayrak tebliğinde, başlangıcından beri Hıristiyanlık'ta zamana ve zemine göre bir çok teolojik tartışmaların yaşandığı, bunun sonucunda, tartışılan konular etrafında değişik heretik akımların ortaya çıkması üzerinde durdu. Konstantin'in 325'de İznik Konsilini toplama gerekçesinin bu derin ve çok farklı teolojik yaklaşımlardan kurtarmak olduğu belirtilen tebliğde; bu toplanan konsilin ardından başta

Arius olmak üzere diğerk değişik görüşlerin aforoz edildiği, Baba ve Ođul’la ilgili günümüzde de geçerli bir takım kararların alındığı, ancak sonraları Hıristiyanlıkta suların durulmadığına işaret etti. Konsil öncesi ve sonrası bir çok akımların çıkması üzerinde durdu.. Ayrıca bu akımların hemen hemen tamamı Ortodoks Hıristiyanlık tarafından “heretik-sapkın” olarak nitelendirilmesine karşın bizzat kendilerinin sahih ve Ortodoks inanca sahip olduklarını savundukları tezine yer verildi. Mehmet Dalkılıç ise tebliğinde, özellikle misyonerlik faaliyetleri yapan ve temelinde İslam’a karşı Hıristiyan savunuculuğuna dayanan çalışmalarda “İznik konsili”nin önemi üzerinde durdu. Diğerk konuşmacıların da dikkat çektiğı İznik Konsili’nin bu öneminin yanında konuşmacının asıl üzerinde durduğu nokta özellikle günümüz internet-elektronik ortamında tarihsel bir tartışmanın nasıl güncellendiğı ve misyonerlik amaçlı faaliyetlerde İznik Konsili etrafında Hıristiyanlığa yöneltilen eleştirilere karşı nasıl savunmalar yapıldığı tespitini örneklemek oldu. Bu çerçevede oluşturulan Türkçe ve yabancı dillerde oluşturulan siteler ve buralarda ele alınan konulardan örnekler sunuldu. İsmail Taşpınar, İslam kaynaklarında İznik Konsillerine atfen yapılan açıklamaların, bir anlamda Hıristiyanlığın Müslümanlarca algılanmasında önemli bir rolünün olduğunu; Hıristiyan ilahiyatının tartışıldığı eserlerde, hemen hemen her Müslüman müellifin İznik Konsili’ne atıfta bulunduğunu, bu durumun, İznik Konsilleri’nin İslam kaynaklarında ne kadar önemli bir yer işgal ettiğini gösterdiğini söyledi. Ancak bunun da ötesinde asıl üzerinde durulması gerekenin, İslam kaynaklarındaki İznik Konsilleri ile Hıristiyan kaynaklarındaki tasvir edilen İznik Konsillerinin aynı konsiller olup olmadığını araştırmak olduğuna dikkat çekildi. Tebliğde bu soru çerçevesinde kaynaklarda yer alan bilgilerden hareketle bir takım değerlendirmeler üzerinde duruldu.

Sempozyumun yabancı konuklarından Ian Henderson ise tebliğinde, erken dönem Hıristiyanlığının bölgeler ve kültürlerarası genişlemesine ilişkin Hıristiyan olmayan en önemli tek belgede, M.S. 110 yıllarında Pontus-Bithynia valisi olan Piliny Hıristiyanlara karşı yapılan hukuki muameleleri tasvir ettiğini, antik Nicaea’nın Hıristiyanlığın tarihsel olarak fark edilebilir gelişiminin yaşandığı ve en önemli bir dini faktör haline geldiğı ilk bölgesel yurtlardan birisi olduğunu söyledi. Tebliğde erken dönem Hıristiyanlığının kendisini kültürler arası düzeyde nasıl anlattığı ve nasıl en iyi olarak sunduğı dinler tarihi perspektifine bağılı kalınarak anlatılmaya çalışıldı. Müzakerelerin ardından bu oturumla bugünün tebliğleri tamamlandı.

6 Eylül 2005 Salı

Prof Dr. Mehmet İpşirli'nin (Fatih Üniversitesi) oturum başkanlığını yaptığı IV.Oturum saat 09:00'da başladı. Bu oturumda Doç. Dr. Levent Öztürk (Sakarya Üniversitesi) "İlk Osmanlı Fetihlerinde Kiliselerle İlgili Uygulamalar"; Yrd. Doç. Dr. Şevket Yavuz (Onsekiz Mart Üniversitesi) "İznik: Geç Bizans Devletinde ve Erken Osmanlı Emirliğinde Helenik Hıristiyanlıktan Türk İslam'ına Geçiş Sürecinde Örnek Bir Şehir"; Nicolas Trepanier (Doktora Öğrencisi, Harvard Üniversitesi) "İznik, Orchards, and the Starving Enemy (İznik, Bahçeler ve Açlık Çeken Düşman)" isimli tebliğlerini sundular. Levent Öztürk, tebliğinde Osmanlı devletinin, din ve vicdan hürriyetinin önemli bir unsuru olan mabetlerle ilgili tutumunun, bu hakimiyet sürecinin önemli bir konusunu oluşturduğunu; farklı ve yeni uygulamalar bulunmasına karşın, Osman ve Orhan Gazi zamanlarındaki uygulamaların, Osmanlıların nasıl bir tutum sergilediklerini ve kiliselerle ilgili uygulamalarını hangi temeller üzerinde devam ettirdiklerini ortaya koyması bakımından önemli olduğu üzerinde durdu. Bu çerçevede Osmanlıların gayrimüslimlere karşı uygulamalarının en önemli göstergesi sayılabilecek olan Hıristiyan mabetleri ile ilgili tutumların, İznik ve ilk Osmanlı fetihlerinde gerçekleştirilen uygulamalarından örnekler sundu.

Şevket Yavuz tebliğinde tarihi süreç içerisinde İznik'in farklı yönlerine; bir yandan Antik dönemde uygun sosyal-dini çerçevede ve mütenasip insan algısı etrafında şekillenen Helen Hıristiyanlığı'nın doğum yeri olan İznik, öte yandan Ahiyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm, vb. Türk kültür şifre çözücüler tarafından geç Bizans devrinde Anadolu'nun İslamlaştırılması sürecinin en önemli merkezlerinden biri olduğunu ifade etti. Tebliğciye göre bu doğrultuda belki de söylenebilecek ve ileri sürülebilecek tez: Medeniyetin model şehrinin düşüşünün aslında bizzat medeniyetin kendisinin yıkımıdır. Özellikle Hesychast hareketinin zirve şahsiyeti ve Palamite teolojisinin kurucu figürü olan Gregory Palamas'ın (ö.1359) fikirleri, gözlemleri ve "tarih okumaları" çerçevesinde İznik şehri farklı yönlerden yeniden ele alınmalıdır. Tebliğci dinleyicilere, 14. asırda İznik'in sosyal ve dinî yapısından hareketle Palamas'ın Müslümanlarla yaptığı teolojik tartışmalar, bu tartışmalardan hareketle dönemin sosyo-kültürel yapısının bir analizi konusunda örnekler sundu.

Sempozyumun misafir tebliğcilerinden biri durumunda olan Nicolas Trepanier'in tebliği ise, Aşıkpaşazâde tarihinde, komutan Kara Tegin'in ve askerlerinin kendilerini düzenli olarak şehrin bahçelerini harap etmeye

adadıklarına ilişkin tarihi bir kayıta yer alan ifadesinden hareketle analitik bir çözümleme ve bu uygulamanın anlamı üzerinde bir takım değerlendirmeler yapmaya yönelikti. Tebliğci bahçe tahrip etmenin gerekçelerinin neler olabileceği sorusuna aranan cevap çerçevesinde, muhasara altındaki kalenin halkını aç bırakmak niyetinden, askeri araç ve gerece yer açmaya kadar uzanan farklı senaryo ve hipotezlerin ileri sürülebileceğini, en az askeri politikalar kadar siyasal motivasyonlarının da etkili olabileceğini göstermeye çalıştı.

Prof. Dr. Mehmet Alparğu'nun (Sakarya Üniversitesi) oturum Başkanlığını yaptığı V. oturumda Doç. Dr. Mustafa Demir, (Sakarya Üniversitesi) "Selçuklu Döneminde İznik Şehri", Okt. İ. Naci ZEYREK, (Uludağ Üniversitesi İznik Meslek Yüksekokulu) "İznik Şehrinin Osmanlı Erken Dönemindeki İmarında Çandarlı Ailesi Faktörü", Doç. Dr. Ahmet Güneş (Gazi Üniversitesi) "16. ve 17 yy.larda İznik, Şehri, Mahalleleri ve Nüfusu" adlı bildirimlerini sundular. Mustafa Demir İznik şehrinin Süleymanşah ve 1. Kılıçarslan dönemlerinde 1. Haçlı Seferi ile Selçukluların elinden çıkana kadar Türkiye Selçuklularının idarî ve siyasî merkezi olmaya devam ettiğini belirtti. Bizans hakimiyeti döneminde Batı Anadolu'da İstanbul ile Anadolu arasında bağlantıyı sağlayan batı Anadolu'nun bithynia adlı idarî yapılanmasında bir askerî ve siyasî merkez durumunda olduğu gibi Selçuklu Türklerinin eline geçmesiyle de batı Anadolu'da Selçuklu siyasî yapılanmasını sağlayan en önemli etken olduğunu ifade ederek tarihi önemini dile getirmeye çalıştı.

İ. Naci Zeyrek, "İznik Şehrinin Osmanlı Erken Dönemindeki İmarında Çandarlı Ailesi Faktörü" isimli tebliğinde, Çandarlı ailesinin kamu hizmetlerine yönelik inşa ettirdiği mimari yapıları ve bunların ayakta kalabilmesi için oluşturduğu zengin vakıflarla öne çıktığını ve özellikle İznik'te üstlendiği faaliyetlerinin yoğunluk kazandığını söyledi. Bu konuda çandarlı ailesinin İznik'teki hizmetleri ve katkılarından örnekler ve şu andaki durumları hakkında bilgiler verdi. Ahmet Güneş ise, 16. yüzyılın başları, ortaları ve 17. Yüzyılın başlarındaki İznik'le ilgili oldukça önemli üç defterin bulunduğunu, buralardaki bilgilerden İznik'in genel yapısı hakkında bilgiler elde edebildiğimizi belirtti.

Öğleden sonraki VI. oturum Prof. Dr. Hakan Poyraz'ın (Sakarya Üniversitesi) başkanlığında başladı. Oturumda Doç. Dr. Murteza Bedir'in (Sakarya Üniversitesi) "Osmanlı Tarihinin Kuruluşu Aşamasında Fakihler ve Roller: XIV. Yüzyıl İznik Merkezli Bir Araştırma", Prof. Dr. Mehmet

Bayraktar'ın (Ankara Üniversitesi) "Davudî Kayseri ve Vahdetü'l-vücûd Öğretisine Katkısı", Ömer Türker'in (İSAM) "Davud Kayseri ve Osmanlı Düşünce Geleneğinin Oluşumundaki Yeri" isimli tebliğleri sunuldu ve müzakere edildi.

Murtaza Bedir tebliğinde M. Fuad Köprülünün Osmanlı'nın kuruluşunda rol oynadığını söylediği dört grup arasında fakih ve alimlerin sayılmamasına dair görüşünün, İznik'in 1331'de fethedilmesinden sonra Osmanlı sultanlarının eğitim faaliyetlerine özel bir önem verdikleri, Müslümanlaşmış bölgelere alim ve fakihlerin göçlerini teşvik ettikleri tezine dayandırarak bir eksiklik sayılabileceği tespitinde bulundu. Mehmet Bayraktar Dâvudu'l-Kayserinin hayatı ve eserlerinin yanı sıra, el-Kayserî tarafından ilk defa kullanılan ve tanımlanan el-Hikmetü'l-mütealiye, ed-Din inde'l-halk ve ez-Zerretü'l-beyda gibi kavramların onun tarafından kullanışları üzerinde durarak bu konuda Vahdetü'l-vücut öğretisine yaptığı katkılara değindi. Bu konuda kitaplarındaki örnekler üzerinde durdu.

Daha önceki tebliğin devamı niteliğindeki Ömer Türker'in tebliğinde Dâvudu'l-Kayserinin Kelâm ve felsefeye yönelttiği eleştiriler, İbn Arabî ve Konevî kaynaklı metafizik anlayışı savunması ve onun bir metafizikçi olarak temayüz eden yönlerine temas edildi. Osmanlı düşüncesinde kelimeler, felsefe ve tasavvuf arasında sonraki dönemlerde görülen irtibatın temellerinin atılmasında Kayserînin katkılarının ifade edildiği tebliğde bu durumun Kayserî'nin nazari düşüncelere dair eserlerinde ve eğitim sürecinde gözlemlenebileceği belirtildi.

VII. Oturumun başkanlığını Prof. Dr. İskender Pala (Kültür Üniversitesi) yaptı. Konuşmasına "hariçten gazel okumak bizim işimiz" diyerek söze başladı. Ve oturuma katılan tebliğ sahiplerini tanıttı. Ardından sözü bu oturumun ilk tebliğ sahibine bıraktı. Bu oturumda; Prof. Dr. Semavi EYİCE'nin (İstanbul Üniversitesi, emekli) "İznik'ten Hatıralar ve Düşünceler", Prof. Dr. Ara ALTUN'un (İstanbul Üniversitesi) "Kültür Mirası Olarak İznik", Yrd. Doç. Dr. V. Belgin DEMİRSAR ARLI'nın (İstanbul Üniversitesi) "İznik Çini Fırınları Kazısından İlgi Çekici Örnekler", Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ'in (Sakarya Üniversitesi) "İznik Mimari Eserlerinde Hat Sanatı" adlı tebliğleri sunuldu. Belki de sempozyumun en renkli simalarından birisi Semavi Eyice idi. Tatlı üslubu, yılların araştırmacı kimliği ve sahasının birikimleriyle Semavi Eyice, İznik konusunda yaptığı ve bu alanda yapılan çalışmalar hakkındaki değerlendirmelerini aktardı. Uzunca sayılabilecek tebliğinde zaman aşımını oturum başkanından aldığı özel izin

ve “mademki beni bu yaşımda (81) buralara kadar çağırdınız öyleyse ben konuşacağım, siz de dinleme lütfunda bulacaksınız” ifadeleriyle tatlıya bağlayan hoca İznik konusundaki anılarının başlangıcının ilk defa 1947 yılındaki ziyaretiyle başladığını ifade etti. İznik’in tarihi ve siyasal öneminin yanında, burada inşa edilen cami ve mescitlerin; özellikle Yeşil cami’nin Türk sanatının şaheserlerinden biri olduğunu, Orhan Gazi tarafından camiye dönüştürülen Ayasofya’nın, inşa edilen hamamların, İznik’e damgasını vuran ve büyük hizmetleri geçen Çandarlı ailesinin, bunlara ait mezarların hala burada bulunmasının önemi üzerinde durdu. Ancak, Osmanlı devrinde İznik’i asıl önemli yapanın burada kurulan çini sanatı olduğunu söyleyen Semavi Eyice bu sanata bağlı olarak çok sayıda fırınların ve duvar çinilerinin yanı sıra kap kacak yapımına da zemin hazırladığı, bu sanatların XVII.Yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini ve daha sonraları yavaş yavaş çöktüğünü, sonra da tümüyle söndüğünü belirtti. İznik’in XVII.yüzyıldan sonra önemini kaybetmesinin temel nedenini burada görülen hastalıklarda aramak gerektiği üzerinde duran tebliğ sahibi, çok yakın yıllara gelinceye kadar İznik’de bir rum azınlığın yaşamakta olduğunu ve Bizans döneminden kalan Koimesis Meryem Kilisesi’nin ibadete açık olduğunu ifade etti. 1923’de savaş sona erdiğinde artık insanların yaşamadığı, büyük ölçüde yanmış ve tarihi binaları tahrip edilmiş bir yöre haline geldiğini belirtti. Yapılması gereken çok şeyin bulunduğunu söyleyen konuşmacı XVIII.Yüzyıla doğru İznik’in çöküşünün gerçek sebebinin aydınlatılmadığı, İznik Konsilinin yapıldığı toplantı binasının bulunamadığı, burada olması gereken Candaroğulları sarayının nerede olduğunun araştırılması gerektiği üzerinde durdu. Ayrıca Türk hamam mimarisinin çok değişik ve bezemeli bir örneği olan İsmail Bey adı verilen harabenin bu sarayın özel hamamı olabileceğine dair kanaatini de ifade etti. Tarihi eserlerin korunması konusunda üzerlerine düşün görevleri yerine getirme konusunda yetkililere de seslenen Semavi Eyice, aksi takdirde onların görevlerinin Davudu-l-Kayseri’nin dibinde gömülü olduğu söylenen, belki de Türkiye’nin en yaşlı çınar ağacının etrafının parsellenip satılması olamayacağına dair sitemini de dile getirmiş oldu.

Bu oturumun sanat tarihiyle ilgili ikinci tebliği Ara Altun’a aitti. Konuşmacı İznik’in Şehircilik, Arkeoloji, Sanat tarihi alanlarında çağımıza ulaşan kültür mirasının günümüzde ve gelecekte korunması, kullanılması konularındaki birikimlerini ve önerilerini aktardı. Ayrıca burada yaptıkları kazı çalışmalarında elde ettikleri bulgular üzerindeki değerlendirmelerini

slaytlar eşliğinde anlattı. Belgin Demirsar Arlı Osmanlı Dönemi seramiklerinin Selçuklu geleneği üzerinden geliştiğini gösteren buluntuların bulunduğunu, İznik merkezinde yürütülen Çini Fırınları Kazısı'nda üretim yoğunluğu, teknikler, Osmanlı dönemi desen analizlerinin ayrıntılarıyla aydınlatıldığı, değişik merkezlere mal edilen çini ve seramiklerin asıl üretim merkezinin İznik olduğunu slaytlar desteğiyle aktardı.

İznik mimari eserlerindeki hat sanatının karakteristik özelliklerinin anlatıldığı tebliğde ise tebliğ sahibi Mehmet Memiş, bu eserlerin Türk hat sanatının tarihi seyirindeki gelişmelere ışık tutacak nitelikte olduğu açıklamasında bulundu. Özellikle Osman ve Orhan Gazi dönemlerinde celi sülüs yazılarında Selçuklu izlerinin aynen devam ettiğini; İznik Orhan Gazi ve Hacı Özbek camilerinin kitabelerinin bunun en güzel örneklerini teşkil ettiğini ifade ederek izleyenlere bunları slaytlar eşliğinde gösterdi.

Günün son tebliğinin ardından aynı mekanda yenilen yemek sonrası İznik Belediyesinin düzenlediği İznik'in tarihi mekanlarını tanıtıcı kısa bir gezi yapıldı. Bu gezi çerçevesinde 4 ana kapı: İstanbul Kapı, Yenişehir Kapı, Lefke Kapı, Göl Kapı ve 12 tali kapısı bulunan surları, Antik Roma Tiyatrosunu, I. Ekümenik Konsil'in yapıldığı Senatüs sarayını, Kentin doğusundaki Abdülvahap Tepesi'nin güneybatı yamacındaki, yöre halkının "Berber Kaya" olarak adlandırdığı Berberkaya Mezar Anıtını (Kral Mezar Taşı) görme imkanı oldu. "Berber kaya"nın şu anki parçalanmış durumunun hazine avcıları yüzünden olduğu, belediye tarafından bir proje dahilinde birleştirilerek orijinal haline getirileceği yetkililer tarafından verilen bilgiler arasındaydı. Yine Ayasofya Müzesi, Su Kemerleri, Vaftizhane, Ayatrifon Kilisesi, Osmanlı dönemine ait Yeşil Cami, Nilüfer Hatun İmaret, Hacı Özbek Camii, Şeyh Kudbettin Camii ve Türbesi, Eşref-i Rumi Camii ve Türbesi, Mahmut Çelebi Camii, Yakup Çelebi Camii ve Türbesi de gezilen bazı yerler arasındaydı. Gezilen eserlerin her birerlerin değişik dönemlere ait olması ve o dönemin sanat özelliklerini taşıması ayrı bir zenginlik olsa gerek. Örneğin ismini yeşil çinili ve tuğla minaresinden alan Yeşil Cami Çandarlı Hayrettin Paşa tarafından Mimar Hacı Musa'ya yaptırılmış erken Osmanlı döneminin tek kubbeli camileri arasında en görkemlilerindedir. 1388 yılında I. Murat tarafından annesi Nilüfer Hatun anısına inşa ettirilen imaret de bir başka şaheserdir. Dışarıdan bakıldığında zarif, estetik yönüyle insana huzur veren bir görüntüye sahiptir. Halk arasında Çarşı (çukur) Cami diye adlandırılan Hacı Özbek Cami, İznik'te inşa edilen ilk Osmanlı Cami olma özelliğine sahiptir. Caminin bir diğer özelliği de son cemaat yerini de örten

tek kubbeli camilerin en eski örneklerinin birisi olmasıdır. Özellikle Abdülvahab Türbesinin bulunduğu tepeden İznik'in kuş bakışı seyredilişi; gölden iç kesimlere doğru sokulan tarımsal özellikleri, yeşilliği, zengin meyve bahçeleriyle bu güzel ilçemizin tarihte oynadığı ve gelecekte de stratejik ve kültürel özelliğini koruyacağı paylaşılan ortak bir izlenimdir.

Aynı günün akşamında Süleyman Paşa Medresesi'ne yapılan gezide özellikle birbirinden güzel çini işlemlerinin en güzel örneklerini yerinde görme fırsatı oldu. Aynı mekanda İskender Pala'nın edebiyat, sanat, medeniyete dair konuşmaları, Semavi Eyici'nin tarihe tanıklık edencesine sanat ve İznik anılarını kapsayan sohbeti, içilen kahve ve çayların eşliğinde hatıralara nakşedilen birer anı olarak zikredilmeye değer güzellikteydi. Bu akşamın ve önceki akşamın hatırlanması gereken bir diğer özelliği Ali Erbaş'ın sunduğu musiki ziyafetine öğretim üyelerinin, yabancı konukların birlikte terennümleriyle katılmaları, Anadolu'nun bu güzel kasabasında, İznik gölünün insana huzur veren durgun sularının ruhlarımızda bıraktığı esintileri, ay ışığı ve şehrin göle yansıyan şavklarının yüzümüze yansıyan parıltılarıydı.

7 Eylül 2005 Çarşamba

Prof. Dr. Mustafa Kara (Uludağ Üniversitesi) başkanlığındaki VIII. Oturumda, Dr. Ekrem Demirli'nin (Araştırmacı) “Şerh ve Özgün Te'lif Arasında Osmanlı Düşünürleri, Kutbuddin Muhammed İzniki ve Zübdetü't-tahkik'inde “Özgünlük”, Doç. Dr. Reşat Öngören'in (İstanbul Üniversitesi) “Bir Rüya Yorumcusu Olarak Mutasavvıf Alim Kutbuddinzade Mehmet İzniki”, Dr. Ramazan Muslu'nun (Sakarya Üniversitesi) “Temelleri İznik'te Atılan bir Tasavvuf Yolu: Eşrefiyye”, Doç. Dr. Abdülhamit Birışık'ın (Uludağ Üniversitesi) “Osmanlı'nın Gelişme Döneminde İznik Yöresinde Tefsir Çalışmaları ve Musa İzniki” adlı bildirimleri sunuldu. Ekrem Demirli tebliğinde çağdaş tasavvuf araştırmalarının tasavvufun olgunluk dönemi olan İbnü'l-Arabi ve Sadreddin Konevî dönemi ve dolayısıyla Selçuklu-Osmanlı düşünürlerinin tasavvufa getirdikleri yeni yorum ve sağladıkları katkıyı ihmal ettikleri ve bunun nedenleri üzerinde durdu. Genellikle bu dönemde yazılan eserlerin “şerh” diye küçümsenmesinin bunun nedenlerinden birisini oluşturduğu ifade edilen tebliğde, araştırılması gerekenin bir geleneğe müntesip olmakla özgün bir müellif olmanın çatışan bir durum olmadığı ve bu gelenek içinde yer alan Kutbuddin İzniki'nin özgün bir “müellif” ve “düşünür” olduğunu ifade etti. Kutbuddin İzniki'nin rüya yorumlarıyla ilgili tebliğinde Reşat Öngören, *et-Ta'biru'l-münif ve't-te'vilii's-*

şerf isimli eserinden yola çıkılarak rüya yorumculuğu konusundaki görüşlerinden söz etti. Bu anlamda “genel”, “tasavvufî” ve “â'lâ=yüksek” olmak üzere Kutbuddîn İznîkî'nin üç kategorideki rüya yorumculuğu, önceki ve sonraki yorumculardan farklılığından söz edildi. Bu konuda sözü edilen eserden bazı örnekler verildi. Ramazan Muslu Tebliğinde Eşrefîyye'nin tarihçesi, seyrü sülûkta kullandığı “tertib-i eşrefî” adı verilen günlük evrâdı ve devrânı ile tâc ve “eşrefî gülü” gibi Osmanlı tasavvuf hayatına kazandırılan bazı yenilikler üzerinde duruldu. Ayrıca slayt gösterileriyle desteklenen tebliğin takdiminde Eşrefoğlu Rûmî divanından örnek şiirlerin seslendirilmesi edebiyatın şiir dilindeki etkisinin dinleyicilere yansımaları sağladı. Bu oturumun son tebliği tefsir ilmiyle ilgiliydi. Tebliğ sahibi Abdülhamit Birışık tebliğinde Osmanlı ilim geleneğinde ana kültür ve dilden uzaklaşmaların yaşandığı ve bunun eksikliğinin giderilmesi adına bu konuda bazı çalışmaların devlet eliyle teşvik edildiği, bazı önlemlerin alındığı vurgusu üzerinde durdu. Alınan önlemlerin başında Türk dilinde eser telifini ve tercümesini teşvik olduğunun dile getirildiği tebliğde, XIV. asrın son çeyreğinden itibaren XVI. Asrın ortalarına kadar pek çok önemli eserin Türkçe'ye çevirisinin yapıldığına işaret edildi. Bu doğrultuda İznîkî yöresinde yapılan tefsir çalışmaları ve Mûsa İznîkî'nin katkıları hakkında bilgiler sunuldu.

Oturum Başkanlığını Prof. Dr. Süleyman Uludağ'ın (Uludağ Üniversitesi) yaptığı IX. oturumun tebliğleri Prof. Dr. Mustafa Bakır'ın (Atatürk Üniversitesi) “Anadolu'da Yazılan İlk Türkçe İlmihal Kitaplarından İznîkî'nin Mukaddimesi”, Doç. Dr. Hacı Mehmet Günay'ın (Sakarya Üniversitesi) “İznîkîli Alaaddin Esved (Kara Hoca) ve Osmanlı İlim Geleneğindeki Yeri”, Yrd. Doç. Dr. Recep Çiğdem'in (Harran Üniversitesi) “İznîkî'te Sürgün Hayatı: Şeyh Bedreddin Simavni” isimli tebliğleriydi. Mustafa Bakır, ilmihal yazma geleneğinin Türklere özgü bir telifve ilmihal yazma geleneğinde Kutbuddîn İznîkî'nin *Kitabu'l-Mukaddime*'sinin Anadolu'da yazılmış ilmihal kitaplarının ilklerinden olduğunu ifade etti. Eserin Hanefî mezhebi esas alınarak yazıldığını, zaman zaman diğer mezheplere de atıfların yapıldığını, ayrıca fikhî konuların dışında ahlaki konulara da yer verildiğini belirtti. Müellifin yaşadığı dönemin Türk toplumu ile ilgili fetva ve değerlendirmelerden örneklerin de verildiği tebliğde, mezkur kitabın Türk dili açısından oldukça önemli bir kaynak olduğu da vurgulandı. Tebliğ sahibinin yazma nüshaya dayalı olarak aktardığı bilgilerin ardından İznîkî'nin kitabının Uludağ Üniversitesi'nce yayınlandığı müzakereler

esnasında hatırlatıldı. H. Mehmet Günay, Halkın ve Osmanlı sultanlarının büyük teveccüh gösterdiği, İznik'te Orhan bey tarafından Osmanlı'nın ilk medresesi olan İznik medresesi müderrisliğine tayin edilen Alâeddin Esved'in (Kara Hoca) hayatı ve ilmi şahsiyeti üzerinde durduğu tebliğinde, Kara hoca'nın Çandarlı Halil Paşa ve Osmanlı'nın ilk şeyhülislamı Molla Fenârî gibi devlet ve ilim adamlarına hocalık yaptığına işaret etti. Tebliğde eserlerinin daha çok fıkıh üzerine yoğunlaştığını, kaynaklarda dört eserinin isimlerinin zikredildiğini, bu eserlerden iki tanesinin günümüze kadar intikal ettiğini belirtti.. Eserler hakkında genel bilgilerin ardından muhtevaları hakkında da bilgiler aktardı. Sempozyumun ve oturumun son tebliği Recep Çiğdem'e ait tebliğdi. Konuşmacı tebliğinde Şeyh Bedreddin Simavni'nin kısa hayat hikayesi, verilen bir fetva üzerine idam edilmesinin hukuksal tahlili ve kendi ifadesiyle İznik'te psikolojik bir çöküntü içerisinde tamamladığı eseri *Camii'l-Fusuleyn* ve diğer eserleri kısaca tanıtılmaya çalışıldı.

Tebliğlerin ardından genel bir değerlendirme oturumu yapıldı. Bu oturumun başkanlığını Suat CEBECİ (Sakarya Üniversitesi) yaptı. Mehmet AYDIN (Selçuk Üniversitesi), Mehmet BAYRAKTAR (Ankara Üniversitesi), Dimitris MİCHALOPOULOS (Venesilos Institute), İbrahim ACAR (Atatürk Üniversitesi) ve Ali ERBAŞ (Sakarya Üniversitesi) da sempozyumun genel bir değerlendirmesini yaptılar. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına fakülte dekanı Suat CEBECİ, İznik Belediyesi adına belediye başkanı Kadir ERYILMAZ'ın katılımcılar, dinleyiciler ve sempozyuma katkıda bulunan herkese yaptıkları teşekkür konuşmalarının ardından sempozyum sona erdi.

Biz de uluslararası sempozyuma emeği geçen herkesi başta Sakarya Üniversitesi Rektörlüğünü, İlahiyat fakültesi dekanlığı ve tertip komitesi üyelerini, İznik Belediyesi Başkanı Kadir Eryılmaz'ı, çalışan ve misafirperver belediye başkan yardımcısı Mahmut Usta'yı ve mekana ev sahipliği yapan DSİ personelini, çalışanları ve tüm yetkilileri tebrik ediyor şükranlarımızı arz ediyoruz.